

INVESTIGATIONS ON THE REPRESENTATIONS OF FIGURES IN THE PAINTING OF CUMA OCAKLI

Muteber BURUNSUZ*¹

*Doç., Hitit Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Resim Bölümü, Çorum

Abstract

Cuma Ocaklı, a painter and academician who is known for his figurative painting content and lived in Izmir in the 1980s and produced works; he has an expressionist understanding of shaping in his works created with a richness of colors and stains. The expressionist shaping language is reflected to the viewer with free stains, preferred color harmonies and transformation of images. The source of Cuma Ocaklı's painting is female figures. Although the artist's works are mainly figures, there are also landscape and still life works. The images in Ocaklı's mind become concrete through the figures in his works. The figures, expressed through the representation of subconscious and dreams, bear traces from Ocaklı's life and memory. The artist's emotions and enthusiasm are intuitively reflected in his understanding of color, stain, line and texture in his works. The artist, known for his figurative tendencies and expressionist approach within the Izmir School of Contemporary Turkish Painting, tried to grasp the deep essence of the figure by constantly producing. In his last periods, the artist's expressionist style turned into more stained and abstract appearances and turned into organic forms. Harmony and unity are seen in the color and formal competence of the artist, who directs his brush rhythmically with a poetic understanding of stain. In the research, the artist's style, the foundations of his understanding of style and the stages of its formation will be examined through his works. Descriptive scanning method was used by examining the literature related to the research. It is aimed to examine the content of the artist's works together with their technical features. In the research where Cuma Ocaklı's understanding of art was evaluated along with his pictorial analyses, his place and importance in Contemporary Turkish Painting in terms of concept, content and style was mentioned.

Keywords: Contemporary Turkish Painting, Cuma Ocaklı, Expressionism, Figurative Painting, Drawing.

CUMA OCAKLI RESMİNDE BELİRGİNLEŞEN FİGÜR TEMSİLLERİ ÜZERİNE İNCELEMELER

Özet

Figüratif resim içerikleriyle tanınan, 1980'li yıllarda İzmir'de yaşamını sürdürerek eserler üretmiş ressam ve akademisyen Cuma Ocaklı; renk ve leke zenginliğiyle oluşturduğu eserlerinde dışavurumcu bir biçimlendirme anlayışına sahiptir. Dışavurumcu biçimlendirme dili, serbest lekelerle tercih edilen renk armonileriyle ve imgelerin dönüşümüyle izleyiciye yansımaktadır. Cuma Ocaklı resminin çıkış kaynağı kadın figürleridir. Sanatçının eserleri figür ağırlıklı olmakla birlikte peyzaj ve natüremort eserleri de bulunmaktadır. Ocaklı'nın zihnindeki imgeler, eserlerindeki figürler aracılığıyla somutlaşmaktadır. Bilinçaltı ve düşlerin temsiliyle ifade edilen figürler, Ocaklı'nın yaşamı ve belleğinden izler taşımaktadır. Sanatçının duygu ve coşkuları sezgisel olarak eserlerindeki renk, leke, çizgi ve doku anlayışına yansımaktadır. Çağdaş Türk Resmi İzmir Ekolü içerisinde figüratif eğilimleriyle ve dışavurumcu anlayışıyla bilinen sanatçı, sürekli üretmek figürün derinliklerindeki özü kavramaya çalışmıştır. Son dönemlerinde ise sanatçının ifadeci üslubu, daha lekese ve soyut görünümlere kavuşarak organik biçimlere dönüşmüştür. Şiirsel bir leke anlayışıyla, fırçasını ritmik bir biçimde yönlendiren sanatçının, renk ve biçimsel yetkinliğinde uyum ve birliktelikler görülmektedir. Araştırmada, sanatçının eserleri aracılığıyla üslubu, üslup anlayışının temelleri ve oluşum aşamaları incelenecektir. Araştırma ile ilgili literatür incelenerek betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Sanatçının eserlerine konu olan içeriğin, teknik özelliklerle birlikte incelenmesi amaçlanmaktadır. Cuma Ocaklı'nın resimsel çözümlerleriyle birlikte sanat anlayışının değerlendirildiği araştırmada kavram, içerik ve üslup açısından Çağdaş Türk Resmindeki yeri ve önemine değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çağdaş Türk Resmi, Cuma Ocaklı, Dışavurumculuk, Figüratif Resim, Desen.

¹ Sorumlu Yazar E-posta: muteberburunsuz@hitit.edu.tr / Doi: 10.22252/ijca.1555954

1. Giriş

İzmir’de yaşayan aynı dönem sanatçıları arasında özgün yerini koruyan Cuma Ocaklı²; eğitimci kişiliğinin yanı sıra sanatsal yolculuğunu da sürekli üreterek devam ettirmiştir. Doğanın görünürlüğünü izleyerek içselleştirip kendi deneysel bakış açısıyla aktarımda bulunan Ocaklı; boyanın yoğun dokusu ve rengin değerleriyle anlatım dilini güçlendirmiştir. Ocaklı’nın sürekli araştırmacı kimliği ve bu araştırmaları yansıttığı desenlerinde süreklilik dikkat çekmektedir. Ocaklı ile aynı dönemde Çağdaş Türk Resmi içerisinde bulunan sanatçıların figüre olan ilgileri ve ifade tarzlarına ilişkin birliktelikler gözlenmektedir.

Bu bağlamda Cuma Ocaklı, Hüsamettin Koçan, Kadri Özyayten, Hayati Misman, Zafer Gençaydın ve Veysel Günay gibi İstanbul, İzmir ve Ankara’da yaşayan sanatçılar, figüre eğilim göstermişler ve benzer üslup anlayışlarına yönelmişlerdir (Öztütüncü, 2013, s. 80).

Sürekli değişimin ve biçimsel dönüştürmenin gerçeklik ile kavrandığı ve görünür kılındığı Ocaklı eserleri, çizgi arayışları ve leke tercihleri ile hakikatin süreç içerisinde kavrandığı öğelere dönüşmektedir. Sanatçının ilk dönemlerinde daha belirgin halde görülen natüromortları, peyzajları, figür ve portre eserleri bulunmaktadır. Ocaklı’nın günlük yaşamda doğaya ait olan ne varsa eserlerinin içeriğine konu olmuştur. Fakat bu içerik arasında en ağır basan figür ve portreleridir. Ocaklı resmi ilk akla geldiğinde figürün gerçekliğini kendi duyularıyla dönüştürdüğü lirik leke bütünlüğüne sahip figürler anımsanmaktadır. Figür, Ocaklı eserlerinde başat bir öğe olarak yer almaktadır. Ocaklı, yaşamının en yakın tanıdığı olan figürleri aracılığıyla ifade etmek istediklerini dile getirmektedir. Sanatçının 2000’li yıllardaki eserlerinde daha soyut yüzeye yayılan kompozisyonlar görülmektedir. Herhangi bir kimlik belirleme amacı güdülmeden, figürler olduğu gibi dışavurumcu ifade diliyle eserlerde belirmektedir. İkonik kadın figürleri, başkaca imgelerin vücut bulduğu figürler olarak boyutlandırılmaktadır.

Özsezgin’e (1999) göre, “bir ticaret ve sanayi merkezi olarak İzmir, İstanbul ve Ankara gibi iki önemli merkez yanında, müzesi ve sanat eğitimi veren kurumlarıyla, 1980’lerde devreye giren özel galerileriyle, Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra gelişen etkinlikler içinde, öteki merkezlere oranla daha ağır işleyen bir konuma sahip olmuştur. Ama burada yaşamayı seçmiş olan sanatçıların, etkinlikleri paylaşma yönündeki uğraşları, sürekliliğini hep koruya gelmiştir. Adem Genç, Cuma Ocaklı, Naile Akıncı, Gören Bulut, Bilal Erdoğan bu konuda akla gelebilecek ilk isimlerdir.” (s. 81-82).

Sanatçı, yaşamını ifade etmede en yakın ilgi kurabildiği ya da aktarabildiği figürleri boya ile biçimlendirerek görünür kılmıştır. Dönüştürülen ve üretilen figürlerin kimlikleri belirsizdir. Eserlerin genelinde belirleme ve açığa çıkarma amacı güdülmezsizin bilindik figürlerle karşılaşılmaktadır. Sanatçının eserlerindeki nihai amacı, bu kimliksiz bedenlerin belirmesi değil, figürlerin şiirsel leke, renk ve form anlayışıyla ifade edilmesidir. Tüm bu özellikler Ocaklı’nın üslup anlayışının ritmik ve dinamik bir birliktelik gösterdiğinin kanıtlarıdır. Ritmik ve dinamik bütünlükte günlük yaşamın tanıkları figürler bazen hüznü bazen de coşkuyu betimlemektedir. Renk ve biçim yetkinliğinin kurgusal olarak betimlenmesiyle varoluşsal bir biçimlendirme dili oluşmaktadır. Ve bu oluşturma çabası sürekli üretimin, birbirlerini tanımlayan ve bütünleyen üslup birliğinin göstergeleridir.

Öz benliğimizle yüzleşmemizi sağlayan Ocaklı, içsel yolculuğumuzda ulaştığımız noktalara değinmektedir. Varılan noktada Ocaklı, bu yüzleşmeyi renklerin nüansları, sıcaklıkları ve tonları ile gerçekleştirmektedir. Sanatçının eserleri birbirinin devamı niteliğinde içerik ve plastik açıdan bütünsel bir yaklaşım sunmaktadır (Günyaz, 2006, s. 158). Anıtsal nitelikli figürler, renklerle ifade edilerek, sanatçının üslubunu ortaya koyan temsiller haline dönüşmektedir. Renk ve leke birlikteliği, soyut bütünlük, dekoratif ya da şematik olmayan serbest bir anlatımla buluşmaktadır. Malzemenin ritmik ve dinamik bir biçimde yapılandırılmasıyla bilinç sezgiyle kavranır hale gelmektedir. Sanatçının algılama biçimi, bilincin derinliklerindeki izlerle bir araya gelerek eserlerde görünür hale gelmektedir. Araştırma pratiği ve kavrayış biçimiyle yola çıkan sanatçı, nesnenin özsel niteliklerini ayırıştırarak saf ifade dilinin oluşumunu sağlamaktadır.

2. Amaç

² 1968 yılında İstanbul İlköğretmen Okulu Resim Semineri’nden mezun oldu. 1971 yılında Atatürk Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü’nü bitirdi. 1985’de Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde lisans yaptı. 1987 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden Sanatta Yeterlilik aldı. 1989’da aynı kurumda doçent, 1996’da ise profesör oldu. 2002 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü Başkanlığı’ndan emekli oldu (http1).

Araştırmada Ocaklı'nın eserlerinde izlenen figürler sanatçının üslup anlayışıyla birlikte değerlendirilecektir. Bu bağlamda Ocaklı'nın üslubunun özellikleri araştırılarak eserlerindeki renk, leke ve biçim öğelerinin biçimsel olarak çözümlenmesi hedeflenmektedir. Sanatçının figüratif içerikli eserlerinde izlenen şiirsel dil ve estetik yetkinliğin dışavurumcu üslup anlayışıyla birlikte bütünsel olarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

3. Önem

Çağdaş Türk Resim Sanatı temsilcilerinden Cuma Ocaklı'nın sanatını figür temsilleri üzerine inceleyen makale, sanatçının üslubu, üslubunun kaynakları ve eser analizleri bağlamında incelemeler sunmaktadır. Ocaklı'nın üslubunun bileşenleri eserleri aracılığıyla araştırma kapsamında incelenmiştir. Araştırmada Çağdaş Türk Resminde lirik, lekeci ve serbest bir dile sahip olan Ocaklı'nın kendi gerçekliğini dinamik bir biçimde figürlerle etkinleştirdiği nitelik olarak gözlemlenmiştir.

4. Yöntem

Araştırmada, sanatçının eserleri aracılığıyla üslubu, üslup anlayışının temelleri ve oluşum aşamaları incelenecektir. Araştırmada literatür incelemesi yapılmış ve betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Sanatçının eserlerine konu olan içeriğin, teknik özelliklerle birlikte incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama modeli kullanılarak, ilgili literatürde yer alan basılı ve elektronik yayınlar incelenerek değerlendirilmiştir. Makalenin araştırma sürecinde, Ocaklı'nın eserleri üzerine gözlemler yapılmış ve sanatçının kullanmış olduğu teknikler, malzeme çeşitliliği nitel araştırma yöntemi çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında, Ocaklı'nın tuval üzerine uygulamalarının yanı sıra, desen çalışmalarına da yer verilmiştir.

5. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırma konusuna yönelik elde edilen bulgular ve bulgular ışığında yapılan yorumlara yer verilmektedir.

5.1. Cuma Ocaklı Figürlerinde Görülen Soyutlama ve Biçimsel Dönüşümler

Figürleri aracılığıyla insanın yaşamla mücadelesini eserlerinde ortaya koyan Ocaklı, figürü biçimlendirmede fırçanın yönünü değiştirerek formu kavramaya yönelik eğilimler göstermektedir. Renklerin birbiri içerisine girdiği, zaman zaman dokuların izlendiği biçimlendirme tavrında dışavurumcu etkiler izlenmektedir. İfadeci biçimlendirme tavrıyla gerçekçi üsluptan ayrılan figürler, lekenin ve ritmin içerisinde şiirsel bir ifade diliyle aktarılmaktadır. Sanatçı gerçekliği olduğu gibi aktarmak yerine duyguları aracılığıyla ifadeci bir biçimde biçimlendirmiştir.

Sanatçı gerçek yaşamı birebir yansıtmak yerine gerçekliğe ait izleri aktarmaktadır. Var olan ve görünür kılınan şeyler sanatçı için ilgi çekici değildir. Gerçeğin izlerini kendi özel anlatımıyla eserin dinamik ve sembolik yapısında bulundurmaktadır. Bu dinamik ve sembolize edilen imgeler sanatçının yaşam ile bağını kuvvetlendirerek etkinleştirmektedir (Timuçin, 2003, s. 185). Her değeri özümseyerek özgün ifade diliyle aktaran Ocaklı, geçmiş ve geleceği bir arada yorumlamaktadır. Sanatçı Doğu ve Batı kültürlerinin birleşimini ve kültürel zenginliği resimsel değerlerle bir araya getirmektedir. Figürlerin geçmişten günümüze tüm süreci incelendiğinde kültürel izleri görmek mümkündür.

Sağlam'a (2014) göre "Bireyin yabancılaşması, kültür ve kimlik gibi sorunlara odaklanan Cuma Ocaklı'da neredeyse tüm sanat yaşamını İzmir'de biçimleyen figür ağırlıklı bir üretim pratiğini başarıyla örnekler. Tıpkı bir ikon ressamı gibi, figürün temsili işlevini öne çıkaran bir anlatıma yönelmiştir. Kimlikleri iptal edilmiş bu bedenler; öznel kaygıların, gerilim ve/veya bir esrime halinin göstergeleridir açıkça. Dolayısıyla Ocaklı'nın figürlerini, sanatçı duyarlılığının bölük-pörçük halinin yansıdığı tanımsız portreler olarak görmek mümkündür. Ayrıca; Cuma Ocaklı, modernizm sonrası sürecin biçimlediği birey kavramını, resim sanatının geleneksel ve güncel açılımları itibarıyla bireysel olduğu kadar, sosyal ve kültürel vurgularla plastik dilin sınırları içinde ifade etmeye çalışmaktadır. Ocaklı, esas itibarıyla geleneksel pentür anlayışıyla, yeni ve dinamik bir boyasal tavrın bileşimine dayanan ilginç bir üslupla çalışmaktadır" (s. 16).

Tanımlanmamış bedenler, kaybolmuş yüzler, malzemenin sınırsız dönüşümüyle, geometri tabanlı figür altyapısı üzerine boya ile biçimlendirilmektedir. Boyanın leke ve çizgi ile olan birlikteliği, figürün değişimi ve deformasyonu sanatçının içsel yolculuğuna eşlik etmektedir. Nötr olan renk tonları, tonal olarak değişimle formların biçimlendirilmesinde rol oynamaktadır. Biçimlendirme tavrı, yüzey ve biçim birlikteliği yapısal

olarak, bütüne ilerleyen birimlerin inşa edilmesinde rol oynamaktadır. Figüratif kompozisyonlarda sağlam desen bilgisi üzerine inşa edilen dışavurumcu duyarlılık leke ve zeminle birlikte figürün eridiği ve mekânla bütünleşen eserlere dönüşmektedir.

Anlık bilincin derinliklerinden gelen sanatçının deneyimi, üretme serüvenine dahil olarak içeriğin derinleşmesini ve karşılıklı biçimsel ilişkilerin dönüşümünü sağlamaktadır. Biçimin dönüştürülmesi, bilginin kavranması ve sentezi ile ortaya çıkmaktadır. Biçim ve kavramsal içerik içsel serüvende bilgiyle somutlaşmaktadır (Özderin, 2006, s. 61). Cuma Ocaklı eserlerindeki kavramsal içerik, anlık üretim deneyimi ile oluşmaktadır. Ocaklı'nın üretim anındaki coşkusal deneyimi fırçasına yansımaktadır. Fırçasının ritimselliği, üst üste eklenmesi eserin bütününe ilerleyen yolda sanatçının en samimi araçsal deneyimleridir. Sanatçı var olan küçük izler ve lekelerle ilerleyerek bütüne doğru ulaşmaktadır. Böylece Ocaklı'nın tüm imgeleri tuvalinde görünür hale gelmektedir.

Sanat yapısının bütünsel yapısı sanatçının sonsuz deneyimiyle birleşmektedir. Sanatçı eserin kurgusal yapısı, nitelik ve bileşenleri aracılığıyla biçimlerini eserlerinde yetkinliğe ulaştırmaktadır. Öte yandan gerçekliğin yaşam içerisindeki deneyimi sanatçının eser içeriğine yansımaktadır. Sanatçının doğruları ve içsel duyarlılığındaki yorumlar, gerçekliğin sanatçının gözünden aktarımıyla belirgin hale gelmektedir (Ziss, 2016, s. 93).

Ocaklı, eserlerinin kurgusal yapısında, kendi deneyimlediği nitelik ve bileşenleri aracılığıyla yetkinliğe ulaşmaktadır. Ocaklı sürekli araştırma ve gözlemleriyle yetkin olanı aramaya devam eder, dış dünyaya yönelerek araştırma becerileri ve ruhsallığının temeliyle, estetik düzeyde kavramaya eğilir. Ocaklı bilincinin tüm alıcılarıyla dış dünyayı arayarak ve ayrıştırarak edindiği estetik deneyimleri eserlerine yansıtmıştır.

Sonsuz bir serüven içinde deneyimlenen sanat eseri özgürlük içinde belirlenen sınırlı biçimdir. Sınırlılık sanat eseri açısından bir kapanış değil başlangıçtır. Form kendi içerisinde alanlar açarak sayısız görünümün ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Sanatçının bakış açısıyla sınırlar içerisinde çok sayıda görünüm oluşmaktadır (Bozkurt, 2000, s. 293-294). Ocaklı resmi için deneysel araştırma pratikleri önemlidir. Doğayla birebir iletişim kuran ve sürekli incelemelerde bulunan sanatçı üretim anına içsel etkilerini de ekleyerek anlık üretimlerde bulunmuştur. Şüphesiz sanat yapısı öznel ve nesnel olanın bir aradalığı, koşulsuz deneyimi ve diyalektiği ile mümkün olmaktadır. Henüz keşfedilmemiş, deneyimlemeyi bekleyen nesnelere keşfi, sanatçının uçsuz bucaksız serüveninde en özgün deneyimler olarak yerini almaktadır. Doğanın keşfiyle buluşan sanatçının sınırları, özneliğinin etkileri ve ruhsal yapısıyla bütünleşmektedir.

Ocaklı eserlerinde bireyi, geçmiş ve gelecek bağlantısı içinde gelenek ve modernite süreci ile destekleyerek plastik dili aracılığıyla yorumlamaktadır. Geleneksel boya anlayışını yeni bir tavırla bir araya getiren sanatçı plastik üretim dilini daima genişletmiştir. İfade dilinde malzemesini çeşitlendirerek çoğaltan sanatçı öncelikle duygusal ağırlıklı bir üretim biçimini desteklemiştir. Sınırlarını genişleten bu yaklaşım ifade dili açısından etkin ve önemli bir yer edinmesini sağlamıştır (Sağlam, 2014, s. 16).

Sanatçının içselliğini ortaya çıkaran lirik ve duygusal anlatım dili figürün biçimlendirilmesinde ve ifade edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Sürekli bir üretimle ve yetkin bir dil aracılığıyla arayışlara yönelen sanatçı, kendi iç evreninde doğayı sürekli izleyerek kendi gözünden anlatmıştır. Doğada yer alan bir peyzaj, bir çiçek ya da portre aynı duyarlı ifade diliyle anlatılmaktadır. Arı bir oluşum ve sezginin birlikteliği sanatçının eserlerini özetlemektedir. Dışsallığı sezgiselliğiyle buluşturan Ocaklı; içsel ifade diliyle organik varyasyonlarını öznelci bir tutumla ortaya koymaktadır.

5.2. Cuma Ocaklı Eserlerinde Yer Alan Plastik Öğeler ve Biçimsel Çözümler

Güçlü desen dilinin lekeyle bütünleşmesiyle oluşturulan Ocaklı resimlerinde yer alan figürlerde organik yapılanma dikkat çekmektedir. Sanatçının lirik ve coşkulu fırça kullanımı boyanın dokusuna ve pentürel değerine de yansımaktadır. Eserlerdeki dinamik devinimler çizginin iniş çıkışları ve rengin tonlarının değiştirilmesiyle mümkün olmaktadır. Ocaklı figürlerindeki kişilerin kimlikleri belirli olmamakla birlikte, farklı kişilere ait portreler genel figür temsilleri olarak aktarılır. Figürlerdeki sağlam form anlayışı, güçlü desen bilgisiyle birlikte mekânın yok olduğu eserlere dönüşmüş ve figürün yüzey ile ilişkilendirilmesine neden olmaktadır. Bu durum fon, zemin ve figür ilişkilerindeki keskin ayrımı da ortadan kaldırmaktadır. Bu sebeple sınırsız yüzey üzerinde ilişkilendirilen birimler birbirleriyle yapısal olarak ilişkilendirilmektedir. Tek tek uzuvlar, uzuvların bütünüle ilişkisi tümel bir karakterin oluşumunu sağlamaktadır. Sanatçının her bir

deseni ve renklendirdiği yüzeyleri birliktelik oluşturmaktadır. Eserlerde her bir birim bütüne ait olan aktarım şeklinde söz sahibidir.

Figüratif içeriğin ağırlıklı olarak yer aldığı Cuma Ocaklı eserlerinde figür ve portrelerin ifadeci bir üslupla aktarıldığı görülmektedir. İnsan figürünü etkili bir biçimde aktaran Ocaklı, imgesel ifade dilini boya ile biçimlendirerek ortaya koymaktadır. Ocaklı eserlerinde görülen figürlerin hareket ve duruşları izleyici tarafından resme bakıldığında rahatlıkla algılanmaktadır. Eserlerde figür ve figür duruşlarının algılanmasından sonra sırasıyla renk ve leke birlikteliğinin zenginliği göze çarpmaktadır. Leke ve renklerin üst üste eklenmesi ve renk geçişleriyle figürlerin formu kavranmaktadır. Sanatçının eserlerinde renklerin ve biçimlerin içerisinde eridiği lirik ve dışavurumcu bir tavır izlenmektedir. Dışavurumcu biçimlendirme dilinde form, leke ve ritim yoğun biçimde ön plandadır. İmgelerin sıradan görünüşlerinin dönüşerek yansıdığı eserlerde; bilinçle kavranan düşsellik ön plandadır. Sanatçı resmin iç bağlantıları kapsamında form, leke ve ritmi özgün anlatım diliyle yorumlayarak eserlerine aktarmaktadır.

Görsel 1. Cuma Ocaklı, Desen, 1997, 30x25 cm.
(Visual 1. Cuma Ocaklı, Drawing, 1997, 30x25 cm.)

Sanatçının tuval üzerinde biçimlendirilen eserlerinin ana ögesi desenleri, figürleri, kadın figürleri sağlam bir biçimde betimlenmektedir. Figürün uzuvlarının yapısallığını inceleyen çizgiler bütünün içinde formun açığa çıkmasını da sağlamaktadır. Çizgilerin oluşturduğu bütünsel bir anlayış içerisinde açık-orta-koyu değerler dengeli bir biçimde yer almaktadır. Desende portre ve saçlarda daha koyu tonlar tercih edilirken, kıyafetinde daha açık bir ton oluşumunu sağlayan çizgiler kullanılmıştır. Üst üste eklenmiş çizgiler bazı yerlerde duygunun ritmine bağlı olarak daha baskın bir biçimde yer almıştır. Desende izlenen portrede uzuvlar gerçekçi bir biçimde betimlenmemiş, ifadeci bir anlatım dili tercih edilmiştir. Çizgilerle birlikte ortaya çıkan lekesele yaklaşım geometrik yapıyla birlikte betimlenmektedir. Sanatçının görüngüler dünyası, izlenimleri kendi sanatsal bilinciyle uyumlu olarak duyumsal etki alanıyla aktarılmaktadır. Yaşamını ve yaşam değerlerini figürleri yoluyla ifade eden Ocaklı eserlerinde figürlerin özgün bir üslupla aktarıldığı izlenmektedir (Görsel 1).

Figür Cuma Ocaklı resmi için belirleyici bir öge olmuştur. Bazı zamanlarda daha belirgin, bazı zamanlarda ise daha geri planda kalmıştır. Bu durum bir geçiş ögesi görevi üstlenen figürlerde belirleyici olmanın

ötesinde, resmin ana bütünlüğünün ve kendisinin oluşmasında önemli bir rol üstlenmiştir(Özsezgin, akt. Günyaz, 2006, s. 49).

Görsel 2. Cuma Ocaklı, 1999, tuval üzerine yağlıboya, 50x61 cm.
(Visual 2. Cuma Ocaklı, 1999, oil on canvas, 50x61 cm.)

Lekenin farklı fırça boyutlarıyla birlikte biçimlendirildiği kadın figürü; yandan görünümüyle resmin yüzeyine yayılmıştır. Özellikle nötr olan açık fon üzerinde baskın bir biçimde yer alan figür öne çıkmaktadır. Bu nedenle sanatçının eserlerinde yer alan belirgin bir mekân anlayışı görülmemektedir. Mekâna ya da mekânda yer alan objelere de rastlanılmamaktadır. Fon rengi figürün renkleri ile bir bütün oluşturacak şekilde küçük fırça tuşlarıyla tamamlanmaktadır. Bu fırça kümeleri figürdeki hareketliliği dengeleyecek bir biçimde ifade edilmiştir. Pembe, mor ve mavilerin açık ve nötr tonlar ile ifade edildiği lekeler bütünü figürün iç yapısını ortaya koymaktadır. Serbest fırça tuşları ya da lekeleri figürün belirmesiyle netlik kazanmaktadır. Netlik kazanan figür real görünüme sahip olmamakla birlikte daha ifadeci bir tutumla biçimlendirilen bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde figür üzerinde mor, pembe ve beyaz renklerinin üst üste ve farklı yönlerde eklenen lekeler birbiri içerisine geçmiştir (Görsel 2).

Ocaklı figürleri aracılığıyla iç dünyasına bir dönüş yapmaktadır. Figürlerinde fonla zıtlık oluşturacak şekilde bir kurgulama planlamaktadır. Belirsiz ve gizlenmiş yüzler, beden uzuvlarıyla belirginleşerek ortaya çıkmaktadır. Portreler gizli, eserlerini aydınlatan ve varlıklarını gösteren bedenler aracılığıyla sanatçı iç yaşamına yeniden bakmaktadır. Sanatçının iç yaşamına tekrar tekrar bakmasını sağlayan figürler, Ocaklı'nın zengin renk paleti ve ifade tarzıyla üslubunu farklı bir noktaya taşımaktadır(Lipps-Kant, akt. Günyaz, 2006, s. 74).

Görsel 3. Cuma Ocaklı, tuval üzerine yağlıboya, 52x73 cm.
(Visual 3. Cuma Ocaklı, oil on canvas, 52x73 cm.)

Ocaklı yaşamsal deneyimleri ve belleğindeki izleri duyumları aracılığıyla figürlerine yansıtmaktadır. Boşluk, doluluk, zıtlık ve uyumla bir araya gelen figürün doluluğuna karşı sakin yüzeyle tamamlanmış bir fon görülmektedir. Çizgiler yumağı yüzey üzerinde çözümlenerek gelişmiş, kompozisyonun birliğine katkıda bulunmaktadır. Eserin merkezinde yer alan figürlü kompozisyon, daha koyu tonlarla belirgin hale getirilmiştir. Kompozisyonda figürün duruşu, renk, çizgi ve leke birlikteliğiyle aktarılmıştır. Arka fonda mavinin tonlarına yer verilmiş, düşsel bir atmosfer oluşturulmuştur. Ön planda ve arka planda mavileri dengeleyen pembe ve mor tonlarına yer verilmiştir. Figürlerde yer alan açık ve koyu ton nüansları ile figürün anatomisi çözümlenmiştir. Figürün portresi net bir biçimde algılanmamakla birlikte kadın figürünü anımsattığı görülmektedir. Eserde Ocaklı'nın diğer eserlerinde olduğu belirli bir mekânla karşılaşmamaktadır. Figür ifadeci yaklaşımla serbest leke bütünlüğüyle soyutlanarak betimlenmiştir. Kompozisyonda görülen resmin plastik öğeleri yoğunlaşan aktarımı giderek sakin ve yalın ifade diline dönüştürerek hakikate ulaştırmaktadır (Görsel 3). Böylece aşkın üretimle, daha önce üretilmemiş ve yeni üretilenle de benzeşmeyen özgün ve tek olan bedenler var olur. Biricik ve orijinal olan her eser kendi gerçekliğinde saklıdır.

Görsel 4. Cuma Ocaklı, tuval üzerine yağlıboya, 122x201 cm.
(Visual 4. Cuma Ocaklı, oil on canvas, 122x201 cm.)

Ocaklı'nın figürlerinin serbest biçimde yer aldığı kompozisyonda, dingin ve daha düz olan açık mavi fon, figürlerin ve soyut lekelerin dinamik bir yapıyla aktarımını güçlendirmiştir. Kompozisyonda renk ve lekeler figürdeki renklerle uyumludur. Sanatçı figürlerin uzuvlarında soyutlamalar yaparak, figürün bileşenlerini biçimsel olarak dönüştürmüştür. Daha yalın olan zemin figürlerde yer alan renkler, lekeler ve dinamik yapı ile hareketlenmektedir. Figürlerin yapı bozumları ve uzuvlarının deformasyonu sanatçının desen ve anatomiye hakim oluşunu göstermektedir. Çizgiler serbest, rahat ve dinamiktir. Çizgi ile ortaya çıkarılan figürün içerisinde yer alan renkler ve lekeler figürün belirginleşmesini sağlamıştır. Küçük ve büyük leke birimleri bütünü algılanmasını da kolaylaştırmaktadır. Üst üste eklenen çizgiler ve lekeler birimlerin katmanlı bir dil oluşturmasını sağlamıştır. Sürekli bir arayış ve anlatım dili dışavurumcu anlatımı, yaşamın evreleri ve kavramsal yükünü izleyiciye sunmaktadır. Estetik ve plastik bir misyon üstlenen figürler, kaosun içerisinde aniden var olmaktadır. Karakterize olmuş biçimlendirmeler dışavurumcu etkilerle belirginleşmektedir. Fırçanın savruluşu, boyanın şeffaf ve baskın görünümüleri biçimlendirmede rol edinirler. Sürekli deneyerek araştıran çizgiler, resimde yerini bularak estetik sürece dahil olurlar. Beliren biçimler gerçekliğin içinden gelerek sanatçının kendi oluşturduğu gerçekliği içinde yer edinirler. Figürün ötesine geçilerek görünenin görünmeyen gizemleri açığa çıkmaktadır (Görsel 4).

Ocaklı resminin oluşumunda sürekli dönüşen ve değişen taslaklar eserin ana kurgusunda yer alırlar. Değişime uğrayan ve organik bir bütünlüğe sahip figür, sonsuz bir mekânla buluşarak ortaya çıkmaktadır. Soyutlama sürecinde farklılaşan figürler gerçeklikten sıyrılarak lekeler içinde yüzeyle birlikte algılanır. Figürün gerçekliği ile başlayan süreç dönüşüme uğramış ve bambaşka bir içeriğe dönüşmüştür (Günyaz, 2006, s. 266). Cuma Ocaklı, bir röportajında boyayla gelişen resim serüvenini şu şekilde betimlemiştir;

Günyaz (2006), "Tuval yüzeyinde boyayı seviyorum. Boyayla elde edilen görsel süreçte olabildiğine içten-spontan ve o anki bütün heyecanımı barındıran bir dışavurumu yaşıyorum. Bu duygusal ve teknik boşalım sonrasında daha akli ve estetize değerler birikimin yansımalarını oluştururlar" (s. 231). Sanatçının eserlerinin derinlerinde duygu ve duyguyla harmanlanmış bedenler bulunmaktadır. Dinamik yapıda formlar, sanatçının iç dünyasının parçalarıdır. Dışavurumcu sanatçılarda olduğu gibi Ocaklı eserlerinde de sanatçının içsel heyecanı, coşkuları veya hüznü sanatçının fırça sürüşlerine, boyayı kullanımına ve çizgi diline yansımaktadır. Anlık üretim anında heyecanla biçimlendirilen gerçekliğin izleri tuvale yansımaktadır. Titreşimli dokunuşlar, yüzeylerin lekeyle birlikte çözümlenmesi, görsel deneyimlerin değerinin temel

koşulları içerisinde yer almaktadır. Ortaya çıkan bir değer bir diğeriyle bütünleşerek yorumlandığında estetik bir tutarlılığın oluşmasına, sanatçının kendi söylemini aktarmasına olanak sağlamaktadır.

Görsel 5. Cuma Ocaklı
(Visual 5. Cuma Ocaklı)

Ocaklı belleğindeki izleri duyumları aracılığıyla figürlerine yansıtmaktadır. Görsel 5'te boşluk, doluluk, zıtlık ve uyumla bir araya gelen figürlerin doluluğuna karşı sakin yüzeyle tamamlanmış bir arka fon görülmektedir. Çizgiler yumağı yüzey üzerinde çözümlenerek gelişmiş, kompozisyonun birliğine katkıda bulunmaktadır. Ön planda olan iki figür daha belirgin olmakla birlikte müzik aleti çalmaktadır. Arka planda yer alan figür ise ön planda yer alan figürlere yönelmiştir. Eserde kahve ve krem tonları kullanılmıştır. Kahve tonları ile çizilmiş desenlerin lekeleriyle birlikte anatomileri çözümlenmiştir. Figürlerin portreleri belirgin bir biçimde birbirinden ayrılmamakla birlikte kadın figürleri olduğu görülmektedir. Kompozisyonda bir araya gelen girift figürler ya da tekli figür sakin ve yalına ulaşma çabası ile dönüştürülmüştür. Dönüştürülen figürlerin özüne ve hakikatine ulaşılmıştır (Görsel 5). Böylece aşkın üretimle, daha önce üretilmemiş ve yeni üretilenle de benzerlik göstermeyen özgün ve tek olan figürler oluşmuştur. Biricik ve orijinal olan her eser kendi gerçekliğinde saklıdır. Heidegger'in "Sanat Eserinin Kökeni" adlı kitabında değindiği gibi var olanın hakikati, ortaya çıkışı mümkün olmaktadır.

Sanatta hakikat daha önce var olmayan ve keşfedilmemişin ortaya çıkmasıdır. Ortaya çıkarılan açık ve net biçimde var olmaktadır. Varlığın bilinmezi ve hakikatin gerçekliği en uygun koşullarda sanat eseri olarak gerçekleşmektedir (Heidegger, 2003, s. 51).

Görsel 6. Cuma Ocaklı, Doğadan İzlenim, 2005, tuval üzerine yağlıboya, 66x85 cm.
(Visual 6. Cuma Ocaklı, Impression from Nature, 2005, oil on canvas, 66x85 cm.)

Sanatçının hızlı fırça hareketleri figürlerini ortaya çıkarıyor. Figüre ait olan arayışlar figürlerin içselliğinin keşfedilmesini de sağlıyor. Kontrast etkiler taşıyan ve figürün görünürlüğünü arttıran arka fon, çoğunlukla renklerin çeşitlendiği ve formlara dönüştüğü duygusal figürlerin üretimini de destekliyor (Günyaz, 2006, s. 124).

Sanatçının “Doğadan İzlenim” adlı eserinde serbest lekelerin zemin üzerinde biçimlendirildiği görülmektedir. Açık sarı renklerin bulunduğu morlar ve beyazlar kontrast bir etki oluşturmaktadır. Sanatçının figür resimlerinin aksine belirgin bir figür, portre ya da nesne ile karşılaşmamaktadır. Soyut olarak izlenen kompozisyonun iç yapılandırılmasında zengin fırça tuşları lirik ve duygusal olanla ifade çeşitliliğinin oluşumunu sağlamaktadır. Ayrıca renkler arası geçişler, renklerin birbiri içerisine geçtiği renk erimeleri zengin bir ifade etkileşimini ortaya çıkarmıştır. Renklerin kontrastlığı ile etkili hale gelen eserin ritmik ve dinamik yapısı içsel ifade dilinin zengin bir biçimde aktarılmasını sağlamış, etkiyi daha da kuvvetlendirmiştir. Soyutlamaya yakın bir bilinçle doğa kaynaklı dışavurum aracı renkleri, soyut açılımlara ve şeylerin yok olmasına neden olmaktadır. Kompozisyonda renkle var olan lirik etkiler, formlar, lekenin üzerine inşa edilen fırça darbeleriyle bir araya getirilmiştir. Biçimlendirilen form, içsel devinim, gerçekliğin dönüşümünde kavramsal ifade olasılıklarına açıktır. Sanatçının sezgisel deneyimleri, özgün estetik deneyimlere dönüşmektedir (Görsel 6).

Hayal dünyasında belirlenen imgeler, yeniden biçimlendirilerek kavranmaktadır. Farklı açılardan incelenerek, tekrar tekrar bakılan ve kavranan nesnelere, bilinçle tahayyül edilmektedir. Süreç içerisinde tekrar tekrar incelenen ve gözden geçirilen nesne farklı yaklaşımlarla, imgesel olarak tekrar dönüştürülür (Erzen, 2011, s. 60-61).

İmgelerle biçimlendirilen formun kendisi ve bütünüyle kurduğu ilgi, sanatçının algılama biçimi ve aktarımıyla mümkün olmaktadır. Farklı zamanlarda sürekli üretirken imgeleri görünür kılarak ve çoğaltarak bütüne ait olan parçalar tamamlanmaktadır. Plastik öğelerle biçimlendirilen temsiller belleğin derinliklerinden gelerek ortaya çıkmaktadır. Sanatçının kendisi ve doğayla kurduğu ilişki sonucunda estetik kavrayış gerçekleşmektedir.

3. SONUÇ

Sezgisel ve deneysel bir bakış açısıyla figürlerini biçimlendiren Ocaklı, resimsel öğeler aracılığıyla eserlerinde organik bir yapı içerisinde zengin bir çeşitlilik sunmaktadır. Ocaklı nötr tonları bir araya getirdiği eserlerinde canlı renkleri de kullanarak figürleri vurgulu hale getirmektedir. Farklı açılardan yüzeye yayılan figürlerin dışavurumcu bir üslupla oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Figürlerde, araştırılmış uzuvlarda çözümlenen formlar leke ve çizgi birlikteliğiyle öne çıkarılmıştır. Ritmik ve dinamik bir yapıda kurgulanan figürlerde tek tek tüm parçalar analiz edilmektedir. Eserlerde renkler belirli bir armoni içerisinde

düzenlenmiştir. Açık ve koyu tonların dengeli dağılımı, kompozisyon kurguları çeşitlilik göstermektedir. Sanatçının figüre yönelik araştırmalarıyla oluşan imgesel zenginlikte, renkten renge geçişler çizgilerdeki akışkanlıkla buluşmaktadır. Ocaklı'nın figüratif içerikli eserlerindeki incelemeler sonucunda serbest çizgi ve leke diline hakim olduğu görülmektedir. Rahat ve dinamik olan leke ve çizgiler figürün fon üzerinde belirginleşmesini sağlamıştır. Biçimlendirme dilinde yer verilen küçük ve büyük leke birimleri eserlerdeki figürleri daha da öne çıkarmaktadır. Rengin tonalitesiyle çeşitlendirilen boyanın katmanlı olarak üst üste eklendiği görülmektedir.

Mekânın yok olduğu eserlerde figürler düz zeminde yer alarak, resmin yüzeyiyle birebir ilişki kurmaktadır. Ocaklı, eserlerinde belirsiz mekân anlayışıyla birlikte figüratif içeriği renk çeşitliliğiyle hareketlendirerek biçimlendirmektedir. Deneysel araştırmayla, sürekli inceleyerek üretimde bulunan sanatçı, insan figürünü yapısal olarak çoğaltıp formların keşfiyle ve geometrik yapıyla birleştirmiştir. Sanatçının bazı eserlerinde güçlü figürasyon daha belirgin, bazı eserlerinde ise daha belirsizdir. Sezgisellikle yapılandırılan saf oluşumlar, renkleri kullanırken daha kontrast etkiler oluşturmaktadır. Sürekli bir arayış ve dışavurumcu üslupla belirgin hale gelen figürler, estetik bir misyon üstlenerek kaosun içerisinde aniden var olmaktadır. Beliren biçimler gerçekliğin içinden gelerek sanatçının kendi gerçekliği içinde yer edinirler. Ocaklı eserlerinde, iç plastik ilişkilerin çözümlendiği figürlerdeki kütle etkisi, yüzey, boşluk ve yüzeyde çözümlenen resimsel ilişkiler estetik deneyimle çözümlenmektedir. Biçimsel kaygıların yapısal olarak dönüşümleri, mekânsal bağlamda figürle birlikte kurgulanmaktadır. Sanatçının renkleri ve fırçasıyla oluşturduğu ifadeci dil; üretimin ve özgünlüğün belirginleştiği bir kimliğe kavuşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bozkurt, N. (2000). Sanat ve Estetik Kuramları. Bursa: Asa Yayınları.
Erzen, J. N. (2011). Çoğul Estetik. İstanbul: Metis Yayınları.
Günyaz, A. (2006). Cuma Ocaklı, Yaşamı ve Eserleri. İstanbul: AKG Grubu Yayınları.
Heidegger, M. (2003). Sanat Eserinin Kökeni. Erzurum: Babil Yayınları.
Öztütüncü, S. (2013). 1950 Sonrası Türk Resim Sanatı'nda Soyutlama Eğilimleri ve Plastik Çözömler. (Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
Özderin, S. (2006). Biçimsel İfade Açısından "Nesne" Sorunu ve Soyut Resmin "İçerik" Eleştirisi, s. 60-61. Artist Sanat Dergisi, Temmuz-Ağustos 2006.
Özsezgin, K. (1999). Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Resmi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Sağlam, M. (2014). Kent, Mekan, Süreç. İzmir'de Biçimlenen Resim Sanatı'na Dönemsel Bir Bakış. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Timuçin, A. (2003). Estetik. İstanbul: Bulut Yayınları.
Ziss, A. (2016). Estetik. İstanbul: Hayalperest Kitap.

GÖRSEL LİSTESİ

- Görsel 1:** Kaynak: Günyaz, A. (2006). Cuma Ocaklı, Yaşamı ve Eserleri. AKG Grubu Yayınları, s. 188.
Görsel 2: Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/472807660864293736/> Erişim Tarihi: 15.09.2024.
Görsel 3: Kaynak: <https://www.nurolsanat.com/cuma-ocakli-resim-sergisi.html>. Erişim Tarihi: 17.09.2024.
Görsel 4: Kaynak: <https://www.nurolsanat.com/cuma-ocakli-resim-sergisi.html>. Erişim Tarihi: 17.09.2024.
Görsel 5: Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/198299189827332311/>. 25.10.2024.
Görsel 6: Kaynak: Günyaz, A. (2006). Cuma Ocaklı, Yaşamı ve Eserleri. AKG Grubu Yayınları, s. 126.

İNTERNET KAYNAKLARI

- http1. https://www.turkcebilgi.com/cuma_ocakli%C4%B1#google_vignette (Erişim Tarihi: 24.10.2024)